

Vladislav Suvák: *Kynizmus grécky a moderný I.*²

Prešov, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity 2014, 123 s.

V roku 2014 vyšla vďaka projektu a dotácie Agentúry na podporu výskumu a vývoja knižná publikácia v podobe vysokoškolskej učebnice s názvom *Kynizmus grécky a moderný I.* Autor Vladislav Suvák je jedným zo slovenských korifejov kynickej filozofie, ktorú spolu s ďalšími vedecko-pedagogickými spolupracovníkmi šíri a buduje na slovenskej akademickej pôde. Obsahovo predstavuje učebnicový text rozšírenie a doplnenie staršej autorovej štúdie *Kynizmus: etika bez morálky* (In Suvák 2007) o primárne texty, zlomky ku kynickej filozofii. Uvedená učebnica vznikla zároveň v spojitosti s vysokoškolským kurzom rovnakého názvu, ktorý bol určený pre študentov odboru filozofie a etiky na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity. Avšak aj napriek tomu, že text primárne oslovuje vysokoškolských študentov, svojou ľahkosťou a erudovanosťou vie zaujať aj širokú odbornú a vedeckú verejnosť, ktorá sa interesuje o antické dedičstvo starovekých Grékov.

Učebnica je členená na viacero častí. Okrem predslovu a obligatórneho úvodu pozostáva vysokoškolská učebnica z dvoch hlavných kapitol: 1. Kynizmus ako

² Recenzia vznikla ako súčasť riešenia grantu VEGA 1/0885/14 *Fontes Cynicorum: pramene kynizmu a ich interpretácia.*

kultúrne hnutie, 2. Diogenés: etika bez morálky. Predslov zdôvodňuje vznik vysokoškolskej učebnice, jej cieľ, štruktúru a metodiku práce s učebnicovým textom. V úvode autor poukazuje na výraznú historickú nezainteresovanosť o kynizmus. K obratu dochádza až v 70-tych rokoch 20. storočia, kedy sa kynizmus teší zvýšenému a systematicky narastajúcemu záujmu. O tom svedčí aj zoznam najvýznamnejších titulov, ktoré sa zaoberajú jeho interpretáciou (s. 7). Vzhľadom na charakter práce je súčasťou učebného textu aj Jazyková poznámka, Zoznam použitých skratiek, Latinské skratky antických autorov a diel. Vysoko prínosným je niekoľkostranový zoznam použitej literatúry, ktorý je bohatý na cudzojazyčnú literatúru rozmanitej proveniencie. Samotný charakter textu ako učebnicového podčiarkuje posledná časť s názvom Orientačné témy seminárov, navrhnutá Líviou Flachbartovou. Každú tému, okrem stručne načrtnutých a možných problémov riešenia, sprevádza aj pramenná a interpretačná literatúra. Je potrebné spomenúť, že značná časť dochovaných správ, na ktoré sa autor odvoláva v rozsahu celého učebného textu, vznikla zásluhou a vytrvalou prekladateľskou činnosťou Andreja Kalaša.

Celkové členenie učebného textu je systematické a logicky nadväzujúce. Štýl je jasný, miestami vyžadujúci vyššiu pozornosť čitateľa, a to najmä pri uvádzaní gréckej terminológie, pri citovaní textov v originálnom gréckom znení, ktoré sú však zároveň doplnené o slovenské preklady. Pre študentov (a nielen pre nich) sa tak učebnica stáva výzvou zorientovať sa, lepšie poznať a porovnať terminológiu, ktorá je pre kynizmus typická, odvolávajúc sa na autorov a zdroje referujúcich o kynikoch.

Učebnica sa snaží zodpovedať základnú otázku, ktorú autor kladie v úvode a ktorá sa týka historického významu a hodnoty kynizmu. Bola to filozofická škola, akýsi „súbor vedenia“ (s. 10), majúci teoretický charakter, alebo len svojský životný štýl, „životná praxis“, činy a život sám ako prejav praktického uskutočňovania učenia filozofov? Autor rozvíja odpovede a polemiku, pričom sa opiera o hodnotenie kynizmu v staroveku podľa antickej doxografie. Naopak, aby sa vyvaroval problémom, ktoré z uplatnenia moderných kritérií vyplývajú, odmieta posudzovať kynizmus v rámci moderného výkladu. Ako dôvod uvádza odlišný spôsob chápania a vymedzenia filozofie v antike a v novoveku.

Autor tak v úvode stanovuje jasný cieľ, ktorý má kurz a učebnica naplniť. Cieľom je zorientovať sa v kynizme ako vo filozofickom hnutí, ktoré má v antickom myslení svoje relevantné a nezastupiteľné miesto. Pri napĺňaní a realizácii tohto cieľa však zároveň zdôrazňuje zohľadniť aspekt odlišnosti, rozdiely medzi antickej a modernou interpretáciou kynizmu. Stanovenému zámeru zodpovedá členenie textu do dvoch kapitol, častí. Prvá, ako jasne naznačuje jej názov (Kynizmus ako kultúrne hnutie), približuje kynizmus ako hnutie, a teda ako niečo odlišné tomu, čo v modernom jazyku označujeme filozofickou činnosťou. V snahe o čo

najadekvátnejšie zmapovanie kynizmu sa autor vyhýba moderným interpretáciám diferencie teoretického a praktického. Pretože na rozdiel od moderného myslenia je v antickom myslení teoretické filozofovanie nejakým spôsobom spojené s praktickým životom.

Prvá časť predstavuje čitateľovi hrubý náčrt vývoja antického kynizmu. Autor nechce zredukovať kynizmus na kritiku konvenčnosti, na hnutie spojené s nástupom novej helenistickej epochy. Približuje kynizmus oveľa širšie, „ako pohyb, ktorý sa uskutočňuje na viacerých časových osiach“ (s. 16). Odôvodnene obháďa jednoznačné, veľakrát nepresné interpretácie a zameriava sa na raný grécky kynizmus, rímsky kynizmus a napokon problematizuje kynizmus ako školu. V tomto zmysle člení prvú kapitolu do troch podkapitol.

V prvej z nich (Raný grécky kynizmus a jeho vplyv na helenistické myslenia) opisuje kynizmus, pre ktorý je charakteristický krajný individualizmus, intelektuálna nezávislosť, túžba po slobode, „sloboda reči“, kritika voči zotročujúcej konvenčnosti, inštitúciám, moci, autoritám a zákonom. Obraz kynického spôsobu života je obrazom sebestačného života, oslobodeného od všetkého, čo zotročuje jeho prirodzenosť, čo mu bráni viesť blažený a šťastný život. Autor sa opiera o doxografické správy a hľadá ideovú spojitosť, tematickú zhodu medzi tým, „kto žije ako pes“ (s. 17), t. j. Diogenom zo Sinópy ako prvým kynikom – psom vo vlastnom zmysle slova – a Kratétom Thébskym, jeho družkou Hipparchiou a ďalšou generáciou kynikov (Menippos z Gadár, Bión z Borysthenu). Diogenovské väzby hľadá aj s megarským (Stilpón z Megary), atomistickým (Anaxarchos z Abdér), skeptickým (Pyrrhón z Elidy) a stoickým (Zenón z Kitia, Aristón z Chios) myslením. Autor sa však nezaobrá len tým, čo spája kynizmus s jeho gréckymi prívržencami, ale aj tým, čo ich odkláňa od kynickej pozície (spor raného stoicizmu o indiferentných veciach a koncept *oikeiós*). Záver tejto podkapitoly je už len menovitým oboznámením sa s vplyvmi kynických žánrov v grécko-rímskej literatúre a zároveň zdôraznením, že hoci sa nezachovali doxografické správy z 2. – 1. storočia pred n. l., to nevylučuje, že kynizmus nemal aj v tomto období svojich stúpcov.

Nadväzujúca druhá podkapitola Kynizmus v období rímskeho cisárstva menuje celú plejádu nástupcov raného kynizmu v rôznych mestách rímskeho cisárstva. Neboli to len osobnosti, jednotlivci, ale aj myšlienkové či sociálne skupiny. Ich množstvo postavilo autora pred otázku právoplatného nástupcu raných kynikov, keďže rôznorodosť prívržencov zo sebou niesla selektívny prístup ku kynickému spôsobu života. Mapuje, čo ktorý neskorší prívrženec, kynik prakticky uplatňoval ako pôvodné, prípadne ako vcelku nové (napr. tzv. kolektívne praktiky, zmiešaný kynizmus). Rímsky kynizmus bol práve vďaka novým prvkom značne populárny pre široké masy. Autor približuje kynizmus v spätosti so stoikmi (Epiktétos, Marcus Aurelius) a s literárnym hnutím „druhej sofistiky“ (Dión Chrysostom, Lúkianos, Maximos z Tyru).

Kynizmus ako škola? je názov poslednej časti prvej kapitoly. Jeho opytovacia forma, vzhľadom na predošlú škálu mysliteľov, ktorí sa hlásili ku kynizmu, je opodstatnená. Autor takto postaveným názvom problematizuje status „kynickej školy“, a dokonca aj jeho doxograficky prezentovaného zakladateľa Antisthena. Autor sa domnieva, že tradícia a správy, ktoré spájajú Antisthena so založením kynizmu, mali skôr účelový význam, slovami autora – mali len „vylepšiť rodokmeň“ stoikov prostredníctvom sokratovského pôvodu kynizmu (s. 42). Táto časť práce analyzuje postavu Antisthena ako sokratovca, spochybňuje ho ako priameho Diogenovho učiteľa, ale aj ako legendu kynizmu. Aj keď tomu nasvedčujú mnohé autorom využité bibliografické zdroje, neodmieta myšlienku, že by Antisthenes nebol duchovným učiteľom kynikov, vzorom filozofa, ktorý neteoretizuje, ale hľadá cestu k dobrému životu. Text oboznamuje čitateľa s tým, že kynizmus ako najvplyvnejší prúd sokratiky, ktorý rozvinul viaceré sokratovské motívy (s. 49), ovplyvnil predovšetkým rôzne literárne žánre. Autor zároveň poukazuje na prekážky pri štúdiu kynizmu, ktoré vyplývajú z dochovaných a sporných správ o kynikoch. Svojím pôvodom sú neskoršieho dáta, a teda z rímskeho obdobia, čo značne marí autorovu (ale nielen autorovu) snahu zachytiť ich skutočnú historickú hodnotu. Kynizmus so svojím vyhraneným individualizmom nemá charakter typicky filozofickej školy, čo autor spochybňuje aj v súvislosti s prepojením s Kynosargom, školou založenou Antisthenom. Záverom podkapitoly je priblíženie kynikov ako akéhosi „kultúrneho hnutia“ (s. 45) vo vzťahu k morálke, k prirodzenosti, k slobode a ideálu sebestačnosti.

Ani v druhej časti, ktorá mapuje kynickú problematizáciu vzťahu etiky a morálky, autor nezaostáva vo svojom prístupe neposudzovať podľa novovekých kritérií a interpretácií. To, čo je v modernom myslení nepredstaviteľné, t. j. oddelenie etiky od morálky, je naopak v antickom obraze kynizmu predpokladom slobody. Autor hneď v úvodných slovách kapitoly uznáva Diogéna zo Sinópy za pomyselného zakladateľa kynizmu (s. 53). Tento názor je v podstate výsledkom jeho interpretácií a kritických analýz doxografických správ a zdrojov v predchádzajúcich častiach práce. Vykresľuje Diogena ako toho, kto nepotreboval učiteľov a kto v zmysle idey sebestačnosti postavil zvieru nad človeka. Prostredníctvom kynických spisovateľov približuje Diogena ako literárnu postavu a ako symbol kynického životného postoja. To spôsobilo zrodenie typicky kynického žánru (spúdogeloion), ktorý sa ďalej rozvíjal a ovplyvňoval satirickú literatúru. Autor sa opiera o mnohé doxografické správy, aby zachytil Diogenove životné príbehy ako ukážky kynického spôsobu života (Diogenes ako otrok a zajatec, ako falšovat' obeživa, ako bojovník proti osudu, konvencii, za slobodu a prirodzenosť, za dobrý život, Diogenes ako hlásateľ Sokrata a kritik Platóna). V texte autor nezabúda ani na otázku vzťahu kynizmu a sokratiky, ich vzájomnej spätosti, na problém úlohy výchovy, zdatnosti ako podmienky blaženého života.

Predložený učebný text spĺňa požiadavky kladené na takýto druh publikácie. Autor otvára priestor na ďalšiu diskusiu, či už medzi študentmi kurzu filozofie a etiky, ktorým je učebnica určená, alebo odborníkmi na antické dejiny a filozofiu. Dôkladne vyberá dostupné pramene z doxografickej tradície a iné zdroje, aby ich podrobil textovej analýze. Pre vytvorenie adekvátneho obrazu o kynizme sa zámerne vyhýba bežným učebnicovým výkladom a povrchným interpretáciám, aby úspešne vytvoril kohézny, logicky nadväzujúci, zmysluplný a obohacujúci text.

Marcela Maglione

Literatúra

SUVÁK, V. (2007): *Sokratika: Štyri štúdie k sókratovskej tradícii myslenia*. Prešov: FF PU.

Mgr. Marcela Maglione, PhD.

Katedra pedagogických štúdií
Fakulta humanitných vied
Žilinská univerzita v Žiline
Univerzitná 8215/1
010 26 Žilina
Slovenská republika
marcela.maglione@gmail.com